

UCHWAŁA

25 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Roman Trzaskowski

SSN Dariusz Zawistowski (sprawozdawca)

Protokolant Agnieszka Kuca

na posiedzeniu jawnym 25 października 2023 r. w Warszawie
w sprawie z wniosku wierzyciela Skarbu Państwa-Naczelnika Urzędu Skarbowego
w Grodzisku Wielkopolskim
przeciwko dłużniczce J. M.
o nadanie klauzuli wykonalności,
na skutek przedstawienia przez Sąd Rejonowy Poznań-Grunwald i Jeżyce
w Poznaniu
postanowieniem z 28 grudnia 2022 r., II Co 1162/22,
zagadnienia prawnego:

„Czy na administracyjny tytuł wykonawczy obejmujący zobowiązanie podatkowe, które było zabezpieczone hipoteką przymusową, może zostać nadana klauzula wykonalności w celu zaspokojenia tego zobowiązania w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji sądowej przeprowadzonej z nieruchomości obciążonej tą hipoteką?”

podjął uchwałę:

Administracyjny tytuł wykonawczy obejmujący zobowiązanie podatkowe zabezpieczone hipoteką przymusową podlega zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności w celu zaspokojenia tego zobowiązania z kwoty przyznanej wierzycielowi w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji sądowej z nieruchomości obciążonej tą hipoteką.

UZASADNIENIE

Referendarz sądowy postanowieniem z dnia 19 lipca 2022 r. oddalił wniosek wierzyciela Skarbu Państwa-Naczelnika Urzędu Skarbowego w Grodzisku Wielkopolskim o nadanie klauzuli wykonalności administracyjnemu tytułowi wykonawczemu stwierdzającym zobowiązanie podatkowe dłużniczki J. M.. W uzasadnieniu tego postanowienia stwierdzono, że brak jest przepisu ustawowego, który stanowiłby podstawę do uznania, iż tego rodzaju tytuł wykonawczy może podlegać wykonaniu w drodze egzekucji sądowej. Referendarz sądowy, odwołując się do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2007 r. (III CZP 114/07) wskazał, że niedopuszczalna jest droga sądowa dla zaspokojenia należności podatkowych, stwierdzonych tytułem wykonawczym wystawionym przez wierzyciela domagającego się ich uwzględnienia w podziale sumy uzyskanej w drodze egzekucji sądowej z nieruchomości.

Sąd Rejonowy Poznań – Grunwald i Jeżyce w Poznaniu rozpoznając skargę wierzyciela na postanowienie referendarza sądowego powziął wątpliwość, czy na administracyjny tytuł wykonawczy obejmujący zobowiązanie podatkowe, które było zabezpieczone hipoteką przymusową, może zostać nadana klauzula wykonalności w celu zaspokojenia tego zobowiązania w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji sądowej przeprowadzonej z nieruchomości obciążonej tą hipoteką. Zagadnienie to przedstawił do rozstrzygnięcia Sądowi Najwyższemu na podstawie art. 390 § 1 k.p.c.

Sąd Rejonowy wskazał, że w toku prowadzonego postępowania egzekucyjnego doszło do zbycia nieruchomości obciążonej hipoteką przymusową, a uzyskana kwota została objęta planem podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Sąd Rejonowy w Wołominie postanowieniem z dnia 9 marca 2020 r. zmienił plan podziału sumy uzyskanej z egzekucji, ustalając, że należność wierzyciela, który złożył administracyjny tytuł wykonawczy wynosi 6526,90 zł i przyznał taką kwotę wierzycielowi, pozostawiając ją na rachunku depozytowym do czasu złożenia tytułu wykonawczego. Sąd Rejonowy stwierdził, że w świetle art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c. administracyjny tytuł wykonawczy obejmujący zobowiązanie podatkowe, które było

zabezpieczone hipoteką przymusową może uzyskać status tytułu egzekucyjnego w rozumieniu art. 777 k.p.c. wyłącznie na podstawie przepisu ustawy przewidującego dopuszczalność wykonania takiego tytułu w drodze egzekucji sądowej. Sąd Rejonowy podkreślił, że brak jest takiego przepisu, który „w sposób bezpośredni i wyraźny” reguluje przedstawione wyżej zagadnienie.

Budzi wątpliwość, czy takim przepisem jest art. 784 k.p.c. Przepis ten nie przesądza bowiem samodzielnie, że wykonywanie tytułów pochodzących od organów administracji państwowej jest dopuszczalne w drodze egzekucji sądowej. Został w nim uregulowany jedynie tryb postępowania o nadanie klauzuli wykonalności w przypadku tego rodzaju tytułów. Zdaniem Sądu Rejonowego nie wydaje się aby wystarczającą podstawę do wykonania w drodze egzekucji sądowej tytułu dotyczącego zobowiązania podatkowego, które było zabezpieczone hipoteką przymusową, stanowił również art. 75 ustawy o księgach wieczystych i hipotece (dalej - u.k.w.h.). Za jedyny cel tej regulacji można uznać uregulowanie trybu, w którym wierzyciel hipoteczny powinien ubiegać się o uzyskanie zaspokożenia. Artykuł 75 u.k.w.h. nie zmienia natomiast reguł przeprowadzania egzekucji sądowej i administracyjnej, w szczególności w zakresie tytułów, które mogą stanowić ich podstawę. Podobne wątpliwości budzi także art. 38a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Ordynacja podatkowa (Dz. U. z 2022 r., poz. 2651, dalej: u.o.p.), który stanowi, że zaspokożenie z przedmiotu hipoteki przymusowej następuje w trybie przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, chyba że z przedmiotu hipoteki jest prowadzona egzekucja przez sądowy organ egzekucyjny. Gdyby ten przepis miał jedynie potwierdzać możliwość uzyskania przez wierzyciela hipotecznego zaspokożenia w trybie egzekucji sądowej lub administracyjnej, to jego wprowadzenie byłoby zbędne, gdyż takie uprawnienie zostało przewidziane w art. 75 u.k.w.h., także w przypadku hipotek przymusowych zabezpieczających zobowiązania podatkowe. Artykuł 38a u.o.p. może być rozpatrywany jako przepis szczególny stanowiący podstawę do dochodzenia w trybie egzekucji sądowej zobowiązań podatkowych zabezpieczonych hipoteką przymusową. Wymagałoby to jednak odejścia od genezy wprowadzenia tego przepisu, na którą wskazują materiały legislacyjne tj. umożliwienia prowadzenia egzekucji administracyjnej przeciwko dłużnikowi hipotecznemu, który nie jest podatnikiem. Artykuł 38a u.o.p.

nie stanowi również podstawy do uznania, że do prowadzenia egzekucji zbędne jest uzyskanie przez wierzyciela hipotecznego tytułu wykonawczego wobec dłużnika, gdyż przepis ten określa jedynie właściwy tryb prowadzenia egzekucji. Natomiast artykuł 1036 § 2 k.p.c. wskazuje jedynie, że suma przypadająca w planie podziału na poczet wierzytelności hipotecznej, która nie jest stwierdzona tytułem wykonawczym, może zostać wypłacona w razie złożenia przez wierzyciela tytułu wykonawczego. Przepis ten nie określa zasad uzyskiwania tytułów wykonawczych obejmujących wierzytelności hipoteczne. Zgodnie ze stanowiskiem wyrażonym przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 4 czerwca 2009 r., III CZP 37/09 pojęcie tytułu wykonawczego użyte w art. 1036 k.p.c. powinno być rozumiane w sposób, w jaki definiuje je art. 776 zdanie drugie k.p.c. Artykuł 1036 § 2 k.p.c. nie może zatem stanowić samodzielnej podstawy do dochodzenia w drodze egzekucji sądowej zobowiązań stwierdzonych w administracyjnym tytule wykonawczym, które są zabezpieczone hipoteką przymusową.

Sąd Rejonowy podkreślił, że stanowisko, zgodnie z którym administracyjny tytuł wykonawczy obejmujący zobowiązanie podatkowe zabezpieczone hipoteką przymusową nie podlega zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności, może w niektórych sytuacjach prowadzić do pozbawienia wierzyciela prawa do zaspokojenia na podstawie uzyskanej hipoteki. W rozpoznawanej sprawie nieruchomość obciążona hipoteką została zbyta w toku egzekucji, która uległa zakończeniu. Z tego względu hipoteka na mocy art. 1000 § 1 k.p.c. wygasła. Wierzyciel hipoteczny nie może w tej sytuacji wszcząć egzekucji administracyjnej i doprowadzić do zbiegu egzekucji sądowej i administracyjnej, co stwarzałoby możliwość zaspokojenia administracyjnego tytułu egzekucyjnego w toku egzekucji sądowej bez uzyskania klauzuli wykonalności. Natomiast prawa wierzyciela chronione w postępowaniu egzekucyjnym przez pozostawienie przypadającej mu kwoty na rachunku depozytowym nie uprawniają go do uzyskania tych środków w przypadku, gdy nie dysponuje tytułem wykonawczym, wymaganym przez art. 1036 § 2 k.p.c.

W ocenie Sądu Rejonowego sytuacja, w której brak jest możliwości zaspokojenia zobowiązania podatkowego zabezpieczonego hipoteką przymusową, pomimo wydzielenia wierzycielowi hipotecznemu odpowiedniej kwoty w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji sądowej z nieruchomości, może wskazywać,

że występuje w tym zakresie luka konstrukcyjna. Jej uzupełnienie jest konieczne, gdyż w przeciwnym razie zabezpieczenie zobowiązania podatkowego za pomocą hipoteki przymusowej, po zbyciu nieruchomości w toku egzekucji sądowej, prowadziłoby do całkowitego braku efektywności tego środka prawnego. Jednym z możliwych sposobów rozwiązania tego problemu jest przyjęcie stanowiska, że administracyjny tytuł wykonawczy obejmujący zobowiązanie podatkowe, które było zabezpieczone hipoteką przymusową, podlega zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności w przypadku, gdy jest to potrzebne wierzycielowi do uzyskania środków przypadających mu zgodnie z planem podziału sumy uzyskanej z egzekucji sądowej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 776 k.p.c. podstawą egzekucji sądowej jest tytuł wykonawczy. Jest nim tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności, chyba że ustawa stanowi inaczej. W postępowaniu egzekucyjnym wierzyciel złożył administracyjny tytuł wykonawczy obejmujący zobowiązanie podatkowe, które zostało zabezpieczone przez wpis hipoteki przymusowej. Brak jest przepisu rangi ustawowej stwierdzającego, że tego rodzaju tytuł stanowi w egzekucji sądowej z nieruchomości obciążanej hipoteką zabezpieczającą zobowiązanie podatkowe tytuł wykonawczy w rozumieniu art. 776 k.p.c. W tej sytuacji Sąd Rejonowy trafnie odwołał się do art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c., który stanowi, że tytułami egzekucyjnymi są „inne orzeczenia, ugody i akty, które z mocy ustawy podlegają wykonaniu w drodze egzekucji sądowej”. Podkreślił zasadnie, że powstaje wątpliwość, czy tytuł złożony przez wierzyciela (administracyjny tytuł wykonawczy) może być uznany za tytuł egzekucyjny w rozumieniu art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c., z tego względu, iż brak jest przepisu rangi ustawowej stanowiącego wprost, że tego rodzaju administracyjny tytuł wykonawczy podlega wykonaniu w drodze egzekucji sądowej. Sąd Rejonowy wskazał, że brak tego rodzaju regulacji nie prowadzi jednak do wniosku, że wykonanie administracyjnego tytułu wykonawczego w drodze egzekucji sądowej jest całkowicie wyłączone. Należy bowiem przyjąć, że użyte w art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c. sformułowanie „z mocy ustawy” odnosi się do wymogu regulacji w drodze ustawowej, a nie wymogu istnienia określonego przepisu ustawy. Użycie zwrotu „z mocy ustawy” pozwala przyjąć, że ten wymóg jest spełniony również

w przypadku, gdy uwzględnienie całokształtu przepisów rangi ustawowej nakazuje dokonanie oceny, że określony tytuł administracyjny podlega wykonaniu w drodze egzekucji sądowej.

Powyższe stanowisko Sądu Rejonowego zasługuje na aprobatę, gdyż na gruncie art. 777 § 1 pkt 3 istotne jest aby obowiązująca regulacja ustawowa przewidywała możliwość wykonania w drodze egzekucji sądowej określonych orzeczeń, ugód i aktów, uznając je za tytuły egzekucyjne w rozumieniu art. 777 § 1 k.p.c., bez zawężenia tego wymogu do pojęcia ustawy w znaczeniu określonego aktu prawnego. W uzasadnieniu postanowienia o przedstawieniu Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego do rozstrzygnięcia powołano odpowiednie przepisy u.k.w.h. i u.o.p., z których wynika, że administracyjny tytuł wykonawczy może - w przypadkach wskazanych w tych przepisach - stanowić podstawę do dochodzenia zaspokojenia stwierdzonych w nim należności publicznoprawnych w egzekucji sądowej z nieruchomości. Tego rodzaju tytuły mają zatem cechy, które pozwalają uznać je za tytuły egzekucyjne w rozumieniu art. 777 § 1 k.p.c. Wskazane wyżej przepisy mają na celu zapewnienie możliwości realnego zaspokojenia należności Skarbu Państwa, ustalonych w odpowiednim postępowaniu administracyjnym, także w sądowym postępowaniu egzekucyjnym, przy uwzględnieniu istniejących ograniczeń w prowadzeniu egzekucji, które wykluczają między innymi prowadzenie równocześnie egzekucji sądowej i administracyjnej z tych samych rzeczy i praw, poprzez uregulowania dotyczące zbiegu takich egzekucji.

W przypadku egzekucji sądowej z nieruchomości obowiązuje zasada, że po jej wszczęciu inni wierzyciele nie mogą prowadzić odrębnie egzekucji z tej nieruchomości (art. 927 k.p.c.), a osoby, którym przysługują prawa rzeczowe ograniczone lub roszczenia albo prawa osobiste zabezpieczone na nieruchomości są uczestnikami tego postępowania, również wówczas, gdy nie mają statusu wierzycieli (art. 922 k.p.c.). Zgodnie z art. 947 § 1 pkt 3 k.p.c. w protokole opisu i oszacowania nieruchomości komornik wymienia stwierdzone prawa i obciążania nieruchomości. Osoby, które przed zajęciem nieruchomości nabyły na niej prawa stwierdzone w opisie i oszacowaniu lub zgłoszone i udowodnione najpóźniej w dniu uprawomocnienia się postanowienia o przybiciu, uczestniczą w planie podziału

sumy uzyskanej przez egzekucję z nieruchomości (art. 1036 § 1 pkt 3 k.p.c.). Prawa tych osób są zatem chronione w postępowaniu egzekucyjnym podobnie jak wierzytelności wierzycieli prowadzących egzekucję.

Z ustaleń dokonanych w sprawie wynika, że na podstawie wskazanego wyżej przepisu uwzględniono w planie podziału należności publicznoprawne wierzyciela objęte administracyjnym tytułem wykonawczym, zabezpieczone wpisem hipoteki przymusowej na nieruchomości dłużnika. Oznacza to, że w egzekucji sądowej z nieruchomości należności stwierdzone w postępowaniu administracyjnym miały status umożliwiający ich zaspokojenie. Wierzyciel nie uzyskał przyznanych mu środków, w wysokości określonej w planie podziału, jedynie z tego względu, że wierzytelność hipoteczna nie została stwierdzona tytułem wykonawczym w rozumieniu art. 776 k.p.c. W przypadku, o którym mowa w art. 1036 § 2 k.p.c., brak jest przepisu ustawy wskazującego wprost, że administracyjnemu tytułowi wykonawczemu, który stanowił podstawę wpisu hipoteki, może być nadana klauzula wykonalności lub przepisu stwierdzającego, iż w przypadku uwzględnienia wierzytelności hipotecznej w planie podziału obejmujący ją administracyjny tytuł wykonawczy należy traktować jako tytuł wykonawczy w rozumieniu art. 776 k.p.c. Brak takiej regulacji nie powinien jednak stać na przeszkodzie do możliwości realnego zaspokojenia wierzytelności hipotecznej, która podlega ochronie w egzekucji sądowej, w przypadku, gdy charakter tej wierzytelności wyklucza jej stwierdzenie w postępowaniu sądowym z uwagi na niedopuszczalność drogi sądowej. Nakazuje to podzielić ocenę Sądu Rejonowego, że w obowiązujących przepisach nie uregulowano właściwie podstaw do wypłaty wierzycielowi hipotecznemu, który nie dysponuje tytułem wykonawczym, jednakże uczestniczy w planie podziału, przypadającej mu sumy i z tego względu istnieje luka prawna w tym zakresie.

W sytuacji, gdy istnieje administracyjny tytuł wykonawczy, który w przypadkach wskazanych w ustawie może być traktowany jako tytuł wykonawczy w egzekucji sądowej z nieruchomości, a taka egzekucja została zakończona z udziałem wierzyciela hipotecznego dysponującego administracyjnym tytułem wykonawczym, należy przyjąć, że wskazana wyżej luka prawna powinna być wypełniona przez dopuszczenie możliwości nadania klauzuli wykonalności

administracyjnemu tytułowi wykonawczemu, który stanowił podstawę wpisu hipoteki obciążającej nieruchomość dłużnika w zakresie sumy przyznanej wierzycielowi w planie podziału.

Z tych względów na podstawie art. 390 § 1 k.p.c. orzeczono jak w uchwale.

[SOP]

(R.G.)